

РОЗВИТОК СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄС У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ

Запропонована стаття присвячена дослідженням становлення та розвитку взаємовідносин України та ЄС у період із 1991 року до сьогодні. Автор провів глибокий аналіз нормативно-правової бази співробітництва, представлено до уваги ключові домовленості та договори, підписані між Європейським Союзом та Україною. Визначено позитивні здобутки в економіці та політиці, які відповідають за євроінтеграційний напрям розвитку нашої держави. Визначено основні здобутки багаторічного партнерства та складено прогноз подальшої співпраці.

Ключові слова: Україна, ЄС, співтовариство, зовнішня політика, міжнародне співробітництво.

Предлагаемая статья посвящена исследованию становления и развития взаимоотношений Украины и ЕС в период с 1991 года по настоящее время. Автор провел глубокий анализ нормативно-правовой базы сотрудничества, представлены во внимание ключевые договоренности и контракты, подписанные между Европейским Союзом и Украиной. Определены положительные достижения в экономике и политике, которые отвечают за евроинтеграционное направление развития нашего государства. Определены основные достижения многолетнего партнерства и составлен прогноз дальнейшего сотрудничества.

Ключевые слова: Украина, ЕС, сообщество, внешняя политика, международное сотрудничество.

The given article is devoted to the researching of becoming and development of relations between Ukraine and the EU in the period from 1991 to the present time. The author conducted in-depth analysis of the legal framework of cooperation, presented into consideration key agreements and contracts signed between the European Union and Ukraine. It was determined the positive achievements in the economy and politics, which are responsible for the Eurointegration direction development of our state. It was defined main achievements of many years of partnership and compiled forecast future cooperation.

Key words: Ukraine, EU, community, foreign policy, international cooperation.

Еволюція європейських інтеграційних процесів на початку ХХІ століття в умовах актуалізації проблем безпеки набула вагомого і до певної міри самодостатнього значення.

Саме тому варто зазначити, що дослідження даної проблематики виходить на новий рівень. Його актуальність полягає в дослідженні впливу європейської інтеграції на внутрішні та зовнішньополітичні пріоритети України в умовах сучасної глобалізації.

На даному етапі питання досліджується багатьма вченими, ступінь наукової розробки теми задовільний, проте, головними полем для полеміки залишається спектр підходів до євроінтеграції, як комплексу економічних, політичних та соціальних факторів. Дослідженням даної проблематики займалися Т. А. Сауляк [1], О. Є. Пристайко [2], О. О. Ковальова [3] та ін.

Метою представленої статті є вивчення особливостей співробітництва України з Європейським Співтовариством від моменту здобуття незалежності до нашого часу.

Для реалізації поставленої мети автор передбачає такі наукові завдання: дослідити процес становлення дипломатичних відносин з Європейським Співтовариством, нормативно-правову базу, проаналізувати становлення громадян країни та влади до євроінтеграції, оцінити стан розробки програми європейського співробітництва.

Пропонуємо розглянути вплив ЄС на геополітичну ситуацію, а також проаналізувати двосторонні відносини між Україною та ЄС.

Міжнародний вплив ЄС не обмежується завданнями європейської стратегії спільноГ безпеки і оборони, він характеризується безпосередніми контактами з країнами європейської напівпериферії у формі реалізації регіональних стратегій та ініціатив, які істотно впливають на формування суспільно-економічних відносин і розвиток їхніх політичних систем.

Упродовж останнього десятиліття роль України у відносинах з ЄС та загальні перспективи її відносин з європейським інтеграційним центром належали до

найбільш гострих тем публічної полеміки. Мета інтеграції України до ЄС, включаючи набуття в перспективі повноправного членства в цій спільноті, була визначена як зовнішньополітичний пріоритет ще в 1998 році й підтверджена в багатьох пізніших державних документах. Реалістичність досягнення цієї мети залежить від багатьох чинників, зокрема, стан і перспективи розвитку української економіки та суспільства, привабливість вступу України до ЄС для європейських політичних і економічних кіл, ролі України в новітній європейській системі та участі в загальноєвропейських процесах [1, с.1].

Для України, як і для інших держав Східної Європи, відносини з ЄС виступають у першу чергу засобом утвердження власної європейської ідентичності, тому їй притаманне переважно геополітичне сприйняття євроінтеграційних процесів [4], а самостійна цінність інтеграції поза статусними і політичними міркуваннями українському політикуму не надто властива. Для політичної еліти України, як і інших країн Східної Європи, «європейський вибір» означає скоріше згоду на приєднання до західної спільноти, ніж зобов'язання впорядкувати власну систему управління [5].

Позиція України щодо ЄС на законодавчу рівні вперше була сформульована в Основних напрямах зовнішньої політики України в липні 1993 року. У цьому документі визначається, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейському Співтоваристві, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. Із метою підтримання стабільних відносин з Європейським Співтовариством Україна укладе з ним Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації».

Важливим механізмом реалізації європейського курсу України став (із 1993 р.) Міжвідомчий комітет у справах Європейського Співтовариства як державний орган погодження і координації політики України стосовно Європейського Співтовариства, підзвітний Кабінету Міністрів України.

14 червня 1994 р. у Люксембурзі Україною та ЄС було підписано Угоду про партнерство і співробітництво. Вона набула чинності 1 березня 1998 р. після ратифікації Україною (листопад 1994 р.) та всіма країнами-членами ЄС.

Важливим кроком на шляху практичного розгортання інститутів співробітництва став Указ Президента України від 24 лютого 1998 р., яким було створено Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС під головуванням Прем'єр-міністра України, а також Українську частину Комітету з питань співробітництва як допоміжного органу Ради. На виконання цього Указу в органах виконавчої влади створені підрозділи з питань співробітництва з ЄС.

Із метою забезпечення ефективної реалізації УПС Рада з питань співробітництва між Україною і ЄС у

червні 1998 р. затвердила Спільну робочу програму в рамках Угоди і визначила в ній 16 конкретних напрямів співробітництва, яким слід надати першочергової уваги.

Протягом 1998-2000 рр. Україна послідовно реалізувала зазначену програму згідно з визначеними пріоритетами. Найбільш результативним цей процес був у таких сферах як торгівля, митна справа, транспорт, зв'язок, юстиція та внутрішні справи.

Якісно нові завдання в реалізації євроінтеграційного курсу України були поставлені в Указі Президента України від 11 червня 1998 р., яким затверджено Стратегію інтеграції України в ЄС, визначено основні пріоритети діяльності органів виконавчої влади на період до 2007 р. із метою створення передумов, необхідних для набуття Україною повноправного членства в ЄС.

У листопаді 1998 р. у Брюсселі було утворено шість підкомітетів, що охоплюють питання з ключових напрямків УПС: торгівлі та інвестицій; фінансів, економіки, статистики; енергетики, співробітництва в цивільному ядерному секторі та охорони навколишнього середовища; митниці, транскордонного співробітництва, міграції, боротьби з відмиванням грошей та наркобізнесом; транспорту, телекомуникацій, науки та технологій, освіти та навчання; вугілля та сталі, гірничої промисловості та сировинних матеріалів.

У грудні 1998 р. розпочав роботу Комітет із питань парламентського співробітництва між Україною та ЄС.

Важливе значення для становлення відносин між нашою державою та Євросоюзом мало схвалення Європейською Радою в грудні 1999 р. Спільної стратегії ЄС щодо України. Залишаючись виключно внутрішнім документом Євросоюзу, Стратегія стала тим інструментом, завдяки якому поглиблено та розширене політичний діалог і співробітництво між Україною та ЄС у сферах, що мало охоплені рамками УПС, зокрема зовнішньої політики та безпеки, юстиції та внутрішніх справ, проблематики розширення ЄС.

Принципово важливим є визнання Євросоюзом у його Спільній стратегії європейських прагнень та європейського вибору України, а також формулювання узгодженої позиції ЄС у питанні конкретних механізмів дальнього розвитку відносин з Україною.

У цьому контексті для України стали актуальними і невідкладними розробка та реалізація комплексу конкретних практичних заходів щодо реалізації загальних принципів співробітництва з ЄС, дальнє розгортання інститутів сприяння розвитку відносин з ЄС на всіх рівнях – національному, регіональному і місцевому, на рівнях державних і недержавних організацій, а також систематичне і цілеспрямоване формування в українському суспільстві стійкої проєвропейської більшості. Саме на виконання цих завдань націлена Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена у вересні 2000 р.

Важливим кроком на шляху зміцнення і розвитку стратегічного партнерства між Україною та ЄС став четвертий саміт Україна-ЄС (Париж, вересень 2000 р.).

У його ході було констатовано зростаюче змістовне наповнення відносин між Україною та ЄС як у політичному діалозі, так і практичному співробітництві у сфері торговельно-економічних відносин, зовнішньої політики та безпеки, юстиції та внутрішніх справ. Цей прогрес створює необхідні передумови для зближення з Євросоюзом і виведення всього комплексу відносин Україна-ЄС на якісно новий рівень [6].

На стан відносин України з Європейським Союзом позитивно вплинуло економічне зростання, що відмічалося в нашій державі, починаючи з 2000 року. У 2002 році показники інфляції зменшилися майже вдвічі, порівняно з попередніми двома роками, ВВП на душу населення за 3 роки зрос також майже вдвічі та склав у 2005 році 6 400 доларів США на душу населення. Результати парламентських виборів 2002 року довели можливість існування життєздатної демократичної опозиції, що має потенціал солідарних дій для послідовної політики реформ. Останні роки засвідчили наявність в Україні активного громадянського суспільства – свідомого своєї ролі як одного з потужних факторів, що впливають на зміни в державі. В Україні сформувався консенсус щодо необхідності важливої конституційної реформи в напрямі зміцнення інститутів демократії на основі нового балансу між гілками влади за моделлю парламентської республіки. Такі перетворення дуже подібні до ситуації, яка була в середині 1990-х у країнах Східної Європи, отже, бачимо позитивну динаміку розвитку. У 2001-2002 роках були створені умови для змін на краще в управлінні й координації політики європейської інтеграції:

- запроваджено інститут Уповноваженого України з питань європейської інтеграції;
- утворено Урядовий комітет з питань економічної політики та європейської інтеграції;
- Міністерство економіки трансформовано в Міністерство економіки і з питань європейської інтеграції [7, с. 18].

Значний позитивний політичний вплив на розвиток відносин між Україною та ЄС мало розширення ЄС у 2004 році, завдяки якому до складу Євросоюзу увійшли безпосередні сусіди та традиційні партнери України, інтересам яких відповідає подальше наближення України до ЄС.

Етапною подією, що надала поштовх поглибленню відносин між Україною та ЄС, стали президентські вибори в Україні наприкінці 2004 року.

21 лютого 2005 року підписано План дій Україна-ЄС, який став інструментом реалізації Європейської політики сусідства і визначав пріоритетні сфери двосторонньої співпраці з метою наближення України до ЄС.

11 березня 2008 року за результатами спільнотої оцінки Плану дій було продовжено термін його чинності до весни 2009 р., затверджено 23 додаткових пріоритети співробітництва та домовлено про підготовку нового практичного інструмента на заміну Плану дій Україна-ЄС (домовленість підтверджена на Дванадцятому саміті Україна-ЄС 9 вересня 2008 р. у м. Париж). На виконання цих домовленостей

сторонами підготовлено та схвалено на засіданні Ради з питань співробітництва Україна-ЄС 16 червня 2009 р. «Порядок денний асоціації Україна-ЄС» (робоча назва документа, що використовувалася в ході консультацій – новий практичний інструмент).

Порядок денний асоціації (ПДА) розроблений із метою забезпечення підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще до завершення переговорів, підписання та набрання нею чинності.

ПДА було ухвалено стороною ЄС під час засідання міністерської Ради ЄС 26 жовтня 2009 року. Остаточне затвердження цього документа відбулося 24 листопада 2009 року шляхом обміну нотами.

Для забезпечення процесу моніторингу та щорічного перегляду документа було створено механізм Спільного комітету старших посадових осіб. 25 листопада 2009 р. у м. Брюссель відбулося підготовче засідання Спільного комітету старших посадових осіб з оцінки імплементації ПДА.

26 січня 2010 р. у м. Київ проведено перше засідання Спільного комітету ПДА, у ході якого сторони розглянути хід виконання положень ПДА, затвердили пріоритети діяльності в рамках імплементації документа на 2010 рік та затвердили керівні принципи роботи Спільного комітету.

Радою з питань співробітництва Україна-ЄС (м. Люксембург, 15 червня 2010 року) був схвалений Спільний звіт щодо прогресу в імплементації виконання ПДА.

Ключовим питанням порядку діального відносин Україна-ЄС залишається переговорний процес стосовно укладення Угоди про асоціацію на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (УПС). Невід'ємно складовою майбутньої УА стануть положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ).

Порівняно з УПС, Угода про асоціацію є якісно новим, поглибленим форматом відносин між Україною та ЄС. Угоди такого типу були укладені свого часу з країнами Центральної та Східної Європи і є важливим та логічним кроком на шляху наближення в перспективі до наступного етапу – укладення угод про вступ до ЄС. Завдяки цьому Україна наблизилася до балканських країн, які кілька років тому уклали з ЄС угоди про стабілізацію та асоціацію.

У січні 2007 р. Радою Європейського Союзу було затверджено Мандат Європейської Комісії (ЄК) на проведення переговорів з Україною стосовно укладення т. зв. «нового базового договору», який згодом отримав робочу назву «нової посиленої угоди» (НПУ). У свою чергу, Указом Президента України від 05.02.2007 р. (зі змінами, внесеними Указом Президента України від 30.11.2007 р.) затверджено склад Делегації України для участі в переговорах з Європейським Союзом, а також відповідні директиви зазначені Делегації. Указом Президента України від 10 серпня 2010 року були затверджені оновлені Директиви делегації України на переговори з ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію, а також склад цієї делегації [8].

Останнім часом з'являється дедалі більше ознак кризи довіри та поглиблення конфліктності в двосторонніх відносинах. Так, президенти 14 європейських країн відмовилися брати участь у Ялтинському саміті лідерів держав Центральної Європи (11-12 травня 2012 р.). Унаслідок цього саміт було перенесено на невизначений термін. Водночас на початку травня керівники окремих країн ЄС (Австрія, Нідерланди, Іспанія) вирішили бойкотувати чемпіонат Євро-2012 в Україні. До них планує приєднатися керівництво Німеччини. Повідомляється також про наміри відмови від участі в заходах фінальної частини чемпіонату в Україні Голови Єврокомісії Ж. Баррозу [9, с. 6].

Отже, відносини України з Європейським Союзом стартують майже одразу після проголошення незалежності нашої держави. Нормативно-правова база співробітництва України з ЄС – це Угода про партнерство та співробітництво, що набула чинності в 1998 році. Неважаючи на ряд позитивних пунктів, угоди не містила пунктів, які надавали Україні можливості майбутнього членства України у ЄС. Європейський Союз у своїй стратегії 1999 року щодо України продемонстрував наміри співробітництва для вирішення економічних та соціальних проблем, при

цьому навіть не передбачаючи перспективи асоційованого членства. Тож, Україна, отримавши статус країни-сусіда, у найближчій перспективі не зможе розраховувати на набуття принаймні асоційованого членства в ЄС. Програма інтеграції України в ЄС не реалізується в повному обсязі, чому послужив дефіцит коштів. Варто відмітити інституціональне закріплення євроінтеграційного курсу, що відобразилося у створенні урядового комітету з питань економічної політики та європейської інтеграції, трансформуванні Міністерства економіки в Міністерство економіки і з питань європейської інтеграції, введені посади Державного секретаря з питань європейської інтеграції в Міністерстві закордонних справ, утворенні нового Управління з питань європейської інтеграції в Секретаріаті Кабінету Міністрів.

Реформування державного законодавства до правового доробку Європейського Союзу також стало визначним фактом. У 2005 році Україна отримала статус держави з ринковою економікою, що стало проривом переговорного процесу щодо вступу у Світову Організацію Торгівлі. Аналізуючи соціально-політичну ситуацію в Україні, можна впевнено говорити про позитивне ставлення до євроінтеграції як влади, так і населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сауляк Т. А. «Безпековий вимір євроінтеграційної політики України» : дис. ... канд. політ. наук : НАН України Інститут Світової економіки і Міжнародних відносин. – Київ, 2011. – 210 с.
2. Пристайко О. С. Політика Європейського Союзу стосовно України : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / О. С. Пристайко. – К., 2004. – 205 с.
3. Ковальова О. О. Українська політика щодо євроінтеграційних процесів : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / О. О. Ковальова. – К., 2003. – 462 с.
4. Wolczuk K. Ukraine and its relations with the EU in the context of the European Neighbourhood Policy // Ukraine : Quo Vadis? (edited by Sabine Fischer) // EU Institute for Security Studies Chaillot Papers. – February 2008. – No. 108. – P. 106.
5. Wilson A., Popescu N. Russian and European neighbourhood policies compared // Southeast European and Black Sea Studies. – September 2009. – Vol. 9, No. 3. – P. 324.
6. Україна і Європейський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.3w.mk.ua/Site3W/00000126.htm>.
7. План дій Україна-Європейський Союз. – К. : Представництво Європейської Комісії в Україні. – 40 с.
8. Відносини Україна-ЄС [Електронний ресурс] // Сайт МЗС України. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-relations>.
9. Відносини ЄС-Україна-Росія : проблеми і перспективи [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – Національна Безпека і Оборона. – № 4-5, 2012. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD_133-134_ukr_1.pdf.